

Lucie STORCHOVÁ, Řád přírody, řád společnosti. Adaptace melanchthonismu v českých zemích v polovině 16. století, Dolní Břežany, Scriptorium 2021, 457 s., ISBN 978-80-7649-000-0.

Posudek oponenta habilitační práce.

Lucie Storchová se dlouhodobě profiluje jako badatelka na poli raně novověkých intelektuálních dějin s důrazem na problematiku renesančního humanismu a kulturních transferů, tedy témat, kterým spolu s knižně vydanou disertační prací věnovala množství studií publikovaných v České republice a zejména v zahraničí. Náleží k nim také rozprava předložená jako habilitační spis, jež analyzuje různé formy a témata intelektuální komunikace odehrávající se ve druhé a třetí třetině 16. století mezi wittenberskou univerzitou hluboce ovlivněnou reformně vzdělávacími aktivitami Philippa Melanchthona a českými zeměmi, reálně zejména Prahou a některými městy udržujícími úzké vazby s pražskou univerzitou.

Hledání odpovědi na otázku, jakým způsobem bylo do českého prostředí ve druhé polovině 16. století přenášeno z prostředí wittenberské univerzity tamní vědění o přírodním a společenském řádu, autorka rozdělila do pěti kapitol. První z nich nazvanou *Teoretická východiska* věnovala historiografickému a zejména metodologickému ukotvení své práce. Po stručném zhodnocení nemnohých prací věnovaných v českém dějepisectví recepci Melanchthonových prací a vědění se zabývala možnostmi, které pro bádání o kulturních transferech nabízejí některé aktuální interpretační modely zkoumající transfer vědění a jeho kulturní adaptace či (inter)kulturní výměnu, interakce a komunikaci. Podnětnou kapitolu uzavírá katalog otázek cílících zejména na způsoby přenosů vědění typického pro wittenberský univerzitní učenecký model do českého prostředí a jeho zdejší adaptace, které autorka zkoumala na příkladu vydaných textů, ať již v latině nebo vernakulárních jazycích.

Druhá kapitola psaná opět s výbornou znalostí zahraniční literatury je věnována humanismu na wittenberské univerzitě. Lucie Storchová v ní popsala reformu tamního studia prováděnou na sklonku druhého a počátkem třetího desetiletí 16. století s cílem propojit zbožnost a humanistickou vzdělanost. Důležitou roli v reformě a tedy následně i v autorčině výkladu měla dialektická metoda a dále specifický typ či způsob psaní (diskurzivita) zejména v latinském jazyce. Naznačený výklad Lucie Storchová pojala jako nezbytný prolog pro představení latinského básnictví (příležitostného, náboženského a naučného) jako specifického typu humanistických textů, jejichž adaptaci v českém prostředí sledovala v dalších kapitolách; na jeho šíření v prostředí Římsko-německé říše upozornila v závěru druhé kapitoly.

Na pojednání o humanismu jako součásti reformy studia na Leucoree navázal již podrobnější výklad věnovaný vědění o stvořeném světě, jež představovalo nedílnou součást výukového modelu rozvíjeného Melanchthonem a jeho spolupracovníky a je možné ho sledovat v jejich textech. Autorka se postupně zabývala jednotlivými poli tohoto vědění, mezi nimiž hrálo důležitou roli pojetí přírody, které bylo ovládané konceptem Boží prozřetelnosti (obecné i speciální), ovšem jeho důležitou komponentou byla také geometrie. Pozornosti se dostalo rovněž astronomii (tedy sféře hvězd) a pozemskému (či sublunárnímu) světu. I s ohledem na své předchozí výzkumy „ženské“ preskriptivní literatury se autorka následně zabývala vědění o lidském těle, ale také naukou o přirozeném právu, etice, společenském řádu, domácnosti a manželství jako jedné z tří základních oblastí společenského soužití nebo jeho další částí, kterou představoval politický řád. Závěrečnými třemi poli, jež tvořila součást wittenberského vědění, představovalo pojetí dějin, apokalyptické myšlení a nakonec i vnímání Turků a obyvatelů Moskevského knížectví.

Zatímco první tři kapitoly, jež svým rozsahem zabírají asi třetinu posuzované knihy, byly vystavěny dominantně na poznacích zahraničních autorů, výsledky vlastního pramenného výzkumu Lucie Storchová prezentovala ve dvou obsáhlých kapitolách. Rozsáhlejší z nich je věnována adaptaci melanchthonismu v latinské humanistické literatuře vydávané v českých zemích od počátku čtyřicátých let 16. století zhruba do roku 1590 a psané bývalými wittenberskými studenty, kteří po návratu do království našli uplatnění jako literárně činní vyučující pražské univerzity, soukromých či městských škol, ale také jako městští úředníci, právníci či lékaři, a ve svých dílech a v novém kulturním kontextu adaptovali či modifikovali wittenberský diskurs. Protože studovaní autoři nepředstavovali jediný způsob přenosu melanchthonismu do českého prostředí, autorka se zabývala rovněž překlady děl Philippa Melanchthona a jeho spolupracovníků, učebními příručkami a učebnicemi dialektiky i rétoriky. Následně věnovala důkladnou pozornost zavádění wittenberského výukového modelu na pražské univerzitě od sklonku třicátých let 16. století, přičemž Karolinum následně prostřednictvím svých absolventů prosazovalo zmíněný model do nižšího školství. V samostatné podkapitole upřela též pozornost na proměny literárních postupů a komunikaci u první generace absolventů saského vysokého učení. Poznatky následně konkretizovala v analýze básní o neobvyklých nebeských a přírodních jevech, proměnách básní s eschatologickým vyzněním, skladbách o moru nebo výkladu o afektech, kde docházelo k provázání anatomie a teologických obsahů. Stranou nezůstaly ani práce reflektující manželství a hospodářství, vrchnostenské uspořádání společnosti a státu nebo několik pojednání adaptujících melanchthonské pojetí historie.

Závěrečná pátá kapitola je věnována adaptacím melanchthonismu v textech psaných vernakulárními jazyky. Jejich autory sice byli rovněž absolventi Leucorey, ovšem v menší míře, než tomu bylo u autorů latinských děl. Spolu s autory, kteří si hlavně za studií v Praze osvojili už adaptovaný melanchthonismus, se lišila také skladba témat, kterým se věnovali, nebo užívané formální postupy. Po spíše stručně zmíněné Boží prozřetelnosti se Lucie Storchová zabývala důkladně šesti tematickými poli. Šlo o vědění o minulosti, kde analyzovala koncept tzv. osudových period, pracovala s astronomickými kalendáři a sledovala propojení chronologie a historie s eschatologickými motivy. Adaptaci wittenberské astronomie a astrologie interpretovala na příkladu několika textů o kometách a následně také astronomických kalendářů, almanachů a pranostik. Třetí skupinu analyzovaných textů tvořila pojednání o Turcích a tureckém nebezpečí, v nichž docházelo k propojení eschatologie, proroctví o Turcích a kritiky tyranie. Poté upřela pozornost na lékařská pojednání rozpracovávající wittenberské vědění o lidském těle či moru. Pozornosti se znovu dostalo spisům o manželství a domácnosti a nakonec také o fungování politických a státních institucí.

Posuzovaný habilitační spis zaslouží pozornost z několika důvodů. Prvním je samotná volba tématu, tedy vlivu wittenberské vzdělanosti na literární produkci v českých zemích, jemuž se autorka dlouhodobě věnuje a významně obohacuje poznání o intelektuální komunikaci a kulturní výměně mezi vlivným vysokým učením Římsko-německé říše a českým prostředím, zejména Prahou, resp. univerzitou jako jeho dominantním intelektuálním centrem. Druhým nepochybnitelným kladem je autorčina pracovní metoda jistě zasazená do současného konceptu (inter)kulturní výměny a komunikace chápané jako zde jako dynamický a otevřený proces, při němž docházelo k adaptaci textů do nového kulturního, jazykového a konfesního prostředí. Z těchto kontextů, které měly vliv na dynamiku adaptace wittenberských autorů, zaslouží pozornost zejména opakovaně připomínaná obezřetnost v případě konfesně polarizujících témat, jejichž zpracování se v Čechách lišilo od protestantského prostředí. Přes impozantní přehled studovaných latinských, českých i německých tisků zůstaly poněkud stranou autorčiny pozornosti další prameny pro výzkum intelektuální komunikace, zejména korespondence, kterou někteří v textu zmiňovaní wittenberští učenci vedli kupříkladu s českou nebo moravskou nobilitou. Na závěr konstatuji, že práce jednoznačně **splňuje požadavky standardně kladené na habilitační práci**. Předloženou rozpravu Lucie Storchové proto **doporučuji k dalšímu postupu v habilitačním řízení**.

Jindřichův Hradec, 30. leden 2022

doc. PhDr. Josef Hrdlička, Ph.D.